YOSH AVLODNI MA'NAVIY DUNYOQARASHINI SHAKILLANTIRISH OMILLARI

G`.Abduqodirov
Nizomiy nomidagi TDPU " Texnologik ta'lim metodikasi" kafedrasi dotsent vazifasini bajaruvchi.
M. Azizbekova
Nizomiy nomidagi TDPU talabasi
Uzbekistan

Annotasiya: *Ushbu maqolada yosh avlod ma'naviyatini kasb-xunar bilan uzviy bog'lab shakllantirish texnologiyasini ayrim jixatlari yoritilgan.*

Tayanch so'zlar. *Bazaviy o'quv taminot, ilmiy taminot, hunar umummadaniy taminot, ustoz shogird, kelgusi ta'lim taminotlari.*

Annotatsiya: *Статя посвящена; содержанию профессионалной подготовки молодежи по организатсии и упосветителству.*

Ключевие слова. *Квалификация базового образования, научная квалификация, профессиональная общекультурная квалификация, стажер учителя, квалификация дополнительного образования.*

Annotation: *In this article, some aspects of the formation of the spirituality of the young generation with the profession are highlighted.*

Key word. *Basic Education Qualification, Scientific Qualification, Professional General Cultural Qualification, Teacher Trainee Qualification, Further Education Qualification.i*

Insoniyat tarixidan ma'lumki, rivojlangan davlatlar misolida maxalliy milliy ijodkor kuchlardan samaraliroq, kengroq foydalanilgan joylarda ijtimoiy taraqqiyotga tezroq va asosliroq etib boriladi.

O'zbekiston mustaqilligi mustahkamlanatgan hozirgi s'haroitda milliy o'yg'onis'h jarayonini faollas'huvi chog'ida yos'h avlod ta'limi, tarbiyasini takomillas'htiris'h muaommosi-birinchi darajali ahamiyatga ega bo'lib qolmoqda. Bu sohada ularning tarixga oid birimlarini boyitis'h, milliy ma'naviy an'analar va asriy halq qadriyatlarini singdiris'h muhimligini ta'kidlas'h lozim.

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov ta'kidlanis'higa binoan "Mustaqil O'zbekistonning kuch-qudrati manbay-halqmizning umuminsoniy qadriyatlariga sodiqligidadar. O'zbekistonni yangilas'hning oliy maqsadi ana s'hu an'analarni qayta tiklas'h, ularga yangi mazmun bag'is'hlas'h, zamonamizda tinchlik va demokratiya, faravonlik, madaniyat vijdon erkinligi va har bir kis'hini kamol toptiris'hga eris'his'h uchun zarur s'hart-s'haroit yaratis'hdir"[1]

[1] И.Каримов. "Узбекистон: миллий истиілол, иітисод, сиёсат, мафкура" Тошкент, Узбекистон 1993 й 74 бет

YUqorida aytilgan umuminsoniy qadriyatlarga ota-bobolarimiz tomonidan o'z davrida qurdirilgan maschit va madrasalar, saroylar, maqbaralar va bos'hqa yodgorliklar ham kiradi. Xozir biz bularni qaraiyb barcha viloyatlarda, s'hahar, tumonlarda ajoyib go's'halarda uchratamiz. Ularga biz ikki muhim nuqtai nazardan qaras'himiz maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan. Bu yodgorliklar o'tmis'hda xalqimizning qanchalik ma'naviyatli, madaniyatli, saxovatli, mehnatkas'h, imon-e'tiqodli ekanligini ko'rsatib turibdi. Qadimiy yodg'orliklar – bu o'tmis'himiz ko'zgusi, ma'naviyat va madaniyat kuch-qutratining belgisidir.

S'Hunday ekan, yos'hlarning ma'naviyatini s'hakllantiris'hdagi o'rni qanday? Ular qanchalik yos'hlar ma'naviy dunyoqaras'hni boyitadi? Ma'lumki, s'hubhasiz bu masalada ularning o'rni kattadir. CHunki bunday qadimgi yodgorliklar, birinchidan, o'tmis'h tariximizga bo'lgan ehtirosni os'hiradi. Ikkinchidan, ota-bobolarimizning me'morchilik san'atiga bo'lgan qiziqis'hlarini yuksaltiradi. Uchinchidan, bunday tarixiy obidalar o'tmis'hda ota-bobolarimizning hayot tarzini qanday bo'lganligidan dalalat beradi.Undan tas'hqari ota-bobolarimiz qo'rgan bu muhtas'ham binolar hozirgi kungacha o'zining maftunkor jilvasini yo'qotmagan. YUksak did bilan is'hlangan bezaklar, ko'zni qamas'htirgudek jilolanib turgan rangli kos'hinlar, es'hiklarga o'yilgan marmar tos'hlarning o'ymakor naqs'hlari mamlakatimizni turli s'hahar va qis'hloqlarida madaniyatning juda yuksak bo'lganligidan dalolat beradi va kis'hilarga estetik zavq bag'is'hlaydi.

S'Hunday ekan, bularga yos'hlarimizning munosabatlari qanday? Ular bularning tarixini biladilarmi? Ular bilan olib borilgan suhbatlar savl-javoblardan ma'lum bo'ldiki, ko'pchilik yos'hlar bunday obidalarimizning tarixini yaxs'hi bilmas ekanlar, bunday joylarga tez-tez borib, ma'naviy zavq olib turmas ekanlar. S'Hundan kelib chiqqan holda biz o'zimiz yas'hab turgan yurtimizda joylas'hgan tarixiy obidalarini aniqlas'hga va ular haqida tegis'hli ma'lumotlar to'plas'hga va s'hular asosida talabalar orasida suhbatlar uyus'htiris'hga, s'hu erlarga sayohatlar tas'hkil etis'hga harakatlar qilis'hmoqda. Bu borada ta'kidlas'h lozimki, kasb ta'limi fakultetda taqsil olayotgan talabalar o'rganayotgan mehnat ta'limi praktikumi mazmunida tayangan "ota kasb", "ustoz-s'hogird" negizida kasbiy ta'lim asoslari bunga dalil bo'ladi.

Buning uchun tegis'hli adabiyotlar, tarixiy manbalar bilan tanis'hib chiqdik. S'Huningdek viloyatlarning turli tuman, s'haharlaridan kelib bizning bilim yurtimizda o'qiyotgan talabalarga o'zlari yas'hab turgan joylarda qanday tarixiy obidalar borligini va ular qanday ahvolda ekanligini va qachon qurilganligini bilib kelis'hlarini iltimos qildik. Oradan 3 yil o'tdi. Bu orada anchagina materiallar to'plandi. Oligan materiallarning tahlili s'huni ko'rsatdiki, turli viloyatlardan 20 dan ziyot o'z tarixiga ega bo'lgan qadimgi maschitlar, 10 dan rotiq madrasa va maqbaralar, bir nechta ulug' zotlarning dafn etilgan joylari aniqlandi. Umuman olganda, hammasi bo'lib turli viloyatlardan 50 dan ziyot tarixiy obidalar mavjudligi ma'lum bo'ldi. Albatta, bular o'tmis'himizning ko'zgusi, noyob yodgorliklaridir. S'Hunday ekan, s'hu noyob tarixiy obidalar joylas'hgan tuman, s'hahar,

qis’hloqlarni aniqlaganimizdan so’ng bizda ular haqida batafsil bilim, tarixini o’rganis’h is’htiyoqi yanada kuchaydi. Bu o’rinda biz S’Haxrisabz o’lkani o’rganis’h muzeyi materiallaridan, Respublikamizning taniqli olimlarining asarlaridan foydalandik.

Xo’s’h, mana s’huncha maschit, madrasa, mavzoley va bos’hqa obidalar bor ekan yos’hlarni ma’naviy dunyoqaras’hini s’hakllantiris’hida ularning roli qanday degan savol tug‘ulis’hi mumkin. Biz bu is’hni s’hunday bos’hladik.

Yos’hlarni tarixiy obidalarning kelib chiqis’hi tarixi bilan tanis’htiris’h. Bu o’rinda S’Hahrisabzdagi tarixiy islom obidasi haqidagi ma’lumotni keltiramiz.

Oq saroyga 1380 yilda asos solingan. Qurilis’h Temurning Xorazmga to’rtinchi g‘olibona yuris’hi bilan bog‘lanadi. Tarixchi Abdurazzoq Samarqandiyning yozis’hicha, Temur Xorazmni istilo qilgach, is’hga yaroqli kis’hilarni Xorazmdan Movarounnahrga ko’chirib, Kes’h s’hahriga joylas’htiris’hga farmon beradi. Xorazm ustalari hozir Oq saroy nomi bilan mas’hhur bo’lgan muhtas’ham saroini quradilar. Saroy o’zining ulug‘vorligi va muhtas’hamligi bilan zamonados’hlarni hayratga qoldiradi. “Xech kim bunday imoratni hech qachon qurmagan va unga o’xs’has’hini bunyot etmagan”, - deb yozgan edi “Zafarnoma” asarining muallifi, tarixchi Nizomiddin Jomiy.

Oq saroy devorlariga qoplangan turli s’hakldagi kos’hinlar va sirkor sopollar chinakam mo’’jiza, ijodiy yas’halgan ajoyib etuklik namunasidir. “Qaft rang” (etti rang)dagi bo’yoqlar – binafs’ha rang ko’kimtir, zumrad yas’hil, sutli havorang, zarxol va buyoqlar almas’htirib, quyuqlas’htirilgan oqis’h rang, kortardagi ajoyib nuqtalar, O’rta asr gullari, syujetli nas’hqlar va gulzor sapollar bitilgan tarixiy va diniy yozuvlar, chechak va yaproqlar tasviridan yas’halgan ajoyib bezaklar haytaomizdir.

Muhtas’ham dargohning “Oq saroy” deb atalis’higa sabab uning rang emas, balki go’zalligi va ulug‘vorligidir.

Arabiy yozuvlar orasida naqs’h bezaklarning bajarilgan vaqti 798 xijriy yil. Saroy 20 yildan ortiq vaqt davomida qurilgan. Ispaniya elchisi Roy ronzalis de Klavixo S’Haxrisabzga 1404 yilda kelganida u xali ham bitmagan edi. Zamondos’hlarining ta’kidlas’hlaga qaraganda saroy bir necha hovliga mujassamlangan turar joy va jamoa joylari keng majmuadan iborat bo’lgan. Boburning s’hohidlik beris’higa ko’ra, tantanalar o’tkaziladigan katta gumbazi xona bo’lib, unga davlat kengas’hi devon majlisi qurdirilgan, uning atrofidagi kichik xonalarda tavojibek va devonbeklarning yig‘ilis’hlari o’tkazilgan. Xovli ravoq bilan o’ralgan u orqali mehmonxona va istiqomat qilinadigan xonalarga kirilgan. Temur S’Haxrisabzda 1370-1379 yillarda obodonlas’htiris’h is’hlarini bos’hlagan edi.

Buxoro, Xiva, Afgonichtonda – Xirot s’haharlari s’hu singari s’haharlardir. XIV S’Haxrisabz devorlarining uzunligi 5 km ni tas’hkil etgan. S’Haharning er maydoni 770x1730 m bo’lgan. Kuchalar kesis’hgan chorrohada bozor joylas’hganyu savdo chorroxasi oldidagi diniy kompleks tarkibida bir necha gumbazli maschit Abdus’hukur og‘alik, Malik ajdar, Kunchiqar hamda katta s’hahar hammomi joylas’hgan. S’Hahrisabzni janubdan s’himolga kesib o’tadigan kucha Oq saroy ga kelib taqalgan.

Bu o’rinda s’huni aytis’h kerakki, talabalarga tarixiy obidalarni yaratilis’hi haqida ma’lumot beris’h orqoli ularda ilmiy dunyoqaris’hni s’hakllantiris’h va s’hu bilan birga ularda islom diniga chuqur hurmat va ehtirom s’hakllanis’higa ham tax’sir etis’h masalasi alohida ahamiyatga ega. Bunda yos’hlarda suhbat va mas’hg‘ulot o’tayotganda ma’lum reja asosida is’h olib boris’h lozim. YOs’hlar ma’naviy dunyoqaras’hi darhol s’hakllanib qolmaydi. Uning uchun muntazam suhbat, savol-javoblar o’tkazis’h, sayohatlarga olib chiqis’h kerak. Bularga daslavki mavzular Markaziy Osiyo erlariga islom dinini kirib kelis’hi va uning s’hu erlik xalqlar hayotiga ta’sir etgani, islom dinini bos’hqa dinlarga nisbatan o’ziga xos xususiyati haqidagi ma’lumotlardan bos’hlas’h mumkin. Ammo bu erda gap bos’hqa yo’nalis’hda boradi.

Umuman, xulosa qilib aytganda, qis’hloq yos’hlarining ham ma’naviy dunyoqaras’hlarini s’hakllantiris’hda o’lkamizdagi, jumladan o’zimiz yas’hab turgan joylardagi tarixiy obidalar, aytiqsa islom obidalari aloxida ahamiyatga ega. Ularning barchasi o’tmis’hda ota-bobolarimizning qanchalik boy madaniyati va ma’rifatiga ega ekanliklari, mehnatsevarligini, turmus’h tarzining qanday ekanligini kursatib turadi. Bularni yos’hlarimiz tomonidan chuqur o’rganilis’hi ularda Vatanparvarlik hissani yuksaltiradi, milliy g‘ururini yanada yuksaltiris’hga katta ta’sir etadi. Bu birinchidan. Ikkinchidan mazkur yo’nalis’hdagi gapni s’hu ma’naviyatni s’hakllantirgan xalq, ularni, bunyod etilgan obidalari, kasblari, mehnatga bo’lgan munosabatlari ham muhim ahamiyatga egadir. Ma’lumki, gap ketayotgan har bir obidani quris’hida o’nlab va undan ham kup kasb-xunarli kis’hilar, o’zlarining bilimlari, ko’nikmalari, malakalarini hamda ijodiy tajribalari bilan antika kasb-kor mutaxassis bo’lib o’tmis’hda va hozirgacha nafaqat o’z xalqini, vatandos’hlarini, chet eldagi turistlarni ham hayratga qoldirganlar va hozir ham hayratda qoldirmoqda. Obidalarda is’hlatilgan turli rang-barang konstruksiyali kichik g‘itlar, ularga ham o’rniga mos tus’hadiganni ixtiro etilmaydilar. Obidalarda qo’llanilgan yog‘och-o’ymakorlikka xos turli konstruksiyalar, temirdan yasalgan buyumlarchi, sopolli maxsulotlar-chi, gillas’hlarda mavjud arpamentlar, kas’htachilik, zarduzli buyumlar, zargarlar tayyorlagan maxsulotlar va s’hunga o’xs’hagan o’nlab, yuzlab hunarmandlar o’z san’ati, kasb-mahorati bilan butun dunyoda o’zbek xalqi, hunarmandlarni tanitdilar.

Chunki ona Vatanni sevis’h, ardoqlas’h, uning farovonligini os’hiris’h, ona diyorning har bir qarich erini, tuprog‘ini, boyliklarini, tabiat va hayovon dunyosini avaylab-asras’h, kelgusi avlodlarga qoldiris’h, ularni muqaddas, tabarruk deb bilis’h, ajdodlari tarixi, madaniyati bilan g‘ururlanis’h hissini tuyis’h, milliy urf-adatlar, an’analar, kadriyatlar va udumlarini hurmat qilis’h ruhida tarbiyalas’h juda muhim va hozirgi kunda dolzarb hisoblanadi.

Ayniqsa O’zbekiston Respublikasining Davlat baylig‘i, madhiyasi va gerbiga sadoqat ruhida tarbiyalas’h, ya’ni madhiya kuyi jaranglaganda, bayrig‘imiz ko’tarilganda gerbimizni ko’rganda qalblarda milliy g‘urur tuyg‘usi beixtiyor jo’s’hadi.

Qur’oni Karim suralari va hadisu s’hariflardagi o’g‘itlar, huquqiy va ahloqiy normalar bilan tanis’htiris’h ularda keksalarga xurmat, ilmli bo’lis’h, hamkorlik, dustlik,

insonparvarlik, ona Vatanni qadrlas’h, sahovat, rostgo’ylik, iffat, diyonat, rahm-s’havqat, e’tiqod, mehnondo’stlik, mehr-oqibat, tozalik, poklik, vazminlik, xus’hxulqlilik, kamtarlik, kabi ahloqiy fazilatlarni tarbiyalas’hga mehnat ta’limi praktikumni ko’p mavzulari kasbiy mazmun negizlari yordam beradi. Xadisu s’harifda ”Vatanni sevmoq iymondandir” deb bejiz aytilmagan. Vatanni sevis’h vatanparvar bo’lis’h demakdir. Inson uchun Vatandan yuksakroq boylik yo’q. Demak Vatan va vatanparvarlik hissini, har bir yos’h avlod tarbiyalanuvchi o’smir ham chuqur anglas’hi, ayniqsa o’zbekistonlik bo’lganidan , s’hu yurtga daxldorligidan g‘ururlanis’hi va s’hu zaminga sidqidildan xizmat qilis’hi, uni himoya qilis’hga doim tayyor turis’hi lozim.

Shunday kilib yos’h avlod ma’naviyatini kasb-xunar bilan uzbiy bog‘lab s’hakllantiris’h texnologiyasini ayrim jixatlari yoritildi. Unda o’quvchi-yos’hlarni kasb-xunarga yo’naltirilis’hi ta’lim tarbiya asoslariga tayanib aniq kasb-mutaxassis darajasiga s’hakllanis’hi muxim o’rin egallagan. Ularning ma’naviy negizida mehnat qilinis’hi, mehnatga mexr bilan qaralis’hlari, unumli va unumsiz mexnatni farq qilis’hini angay olis’hi, xususiy va jamiyat mulklarni negizida unumli mehnatning ijtimoiy foydali axamiyatini anglab olis’hining ma’naviy asoslariga qarab kelajak kasblarini tanlab egallab olis’hning pedagogik-psixologik izlanis’hlarni ahamiyati kattadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 11 noyabrdagi “O’zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlvntiris’h chora tadbirlari to’g‘risida” gi 6108-son Farmoni
2. Texnologik ta’lim praktikumi darslik G. M .Anarkulova. G‘. Abduqodirov. va boshqalar T 2018yil
3. Misarenko G. «Na puti k standartam novogo pokoleniya»2008.- №6,-s.3-16.
4. Fotima Abdurakhimovna Umarova / Use of modern information and communication technologies in the training of designers / Journal of Central Asian Social Studies 2020/8/15
5. Zakhro Umarova / Effectiveness of Organizing Students’ Self–Education with the Facilities of Media Resources in Educational Media Environment / Revista geintec-gestao inovacao e tecnologias 2021/6/2
6. Khusan Abdurakhimovich Umarov / INNOVATIVE METHODS OF IMPROVING PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCIES OF FUTURE TEACHERS / European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol 2020